

ואכן, כשמתבונן אדם ב"וימח" הנורא שפקד את דורנו, ומתבונן עוד בחידוש שבדבר ("אך"), שהוא נשאר בחיים, בשעה שגדולים וטובים ממנו נספו - יעבוד עבודתו בשמחה ובחיות רב.

ורש"י ממשיך "שאיחר מזונות לארי והכישו": כלפי עצמך, אמנם יש להבליג ולקבל יסורים באהבה, אך לזולת יש להספיק את כל צרכיו, ובעיתם ובזמנם.

וכדי שלא יעלה על הדעת שהזולת הוא בסך הכל בגדר "בהמות וחיות", ולא מגיע לו יחס כזה, אומר "שאיחר מזונות לארי" - יתכן שהשני "מלך" הוא! ואפילו אם נניח שאינו "מלך", הרי נאמר "הן צדיק בארץ ישולם", היינו שרק צדיק מוכרח לסבול בעולם הזה, ואילו הזולת, ש(לשיטתך) אינו צדיק, מגיע לו כל טוב שבעולם.

שם: שאיחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר הן צדיק צארץ ישולם

רש"י מדייק "ועליו נאמר הן צדיק גו" (ואינו מסתפק בהבאת הכתוב בלבד) כדי ללמדנו שאף ^{אז} ^{הי} נח צדיק, למרות החטא שחטא (אמנם בדקות) באיחור מזונו של הארי.

(וראה רש"י להלן ח, א: "ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים", היינו שאף בהיותו בתיבה עמד נח בצדקתו).

והוא בדוגמת פירושו לעיל (פסוק ז) שנח הי' מקטני אמונה.

ובטעם הדבר יש לומר, שחטא אחד (בדקות), אפשרי, אפילו בצדיק. ובמיוחד כאן, לאחר שהכישו הארי, שכבר נענש על חטאו.

ועל דרך זה יש לתרץ ברש"י לך טו, ו ("על ירושת הארץ שאל לו אות") ובזירא יח, יב ("ותצחק שרה בקרבה").

ח, א

ויזכר אלקים את נח ואת כל החי' ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלקים רוח על הארץ וישבו המים

ויזכר אלקים: זה השם מדת הדין הוא, ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים. ורשעמן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין, שנאמר (בראשית ו, ה"ז): וירא ה' כי רעה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמתה, והוא שם מדת רחמים.

צריך ביאור: על הפסוק "ויאמר ה' אמתה" לא פירש רש"י מאומה, ורק כאן הוא מתרץ את הקושי שבפסוק ההוא.

ויש לומר:

בתחלת פרשת בראשית פירש רש"י "בתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין". הרי שמדת הרחמים קודמת למדת הדין, היינו שהיא העיקר והמכריעה, וכל דבר הנעשה בעולם, לרבות העונשים הממשמשים ובאים לעולם, נחתך על פי הכרעתה.

לפי זה מובן שאין קושי בפסוק "ויאמר ה' אמחה", שהרי יש לפרש שהעונש בפועל אמנם בא משם אלקים, אבל ההכרעה וה"פסק" בא משם ה'. ופירוש הכתוב הוא "ויאמר ה' אמחה" על ידי (הסכמה ל) שם אלקים.

(ואף שפירוש זה דחוק הוא, הרי זה יותר "חלק" מלפרש שהדין בפועל בא ממדת הרחמים, היינו שמדת הרחמים עצמה נהפכה לדין).

אמנם, פירוש כזה יתכן רק כשמדובר אודות מדת הרחמים, שאפשר לייחס לה גם פעולה של דין (מכיון שהיא העיקר והמכריעה). מה שאין כן בפסוק שלנו, הנה אפילו אם נאמר שמדת הדין הסכימה לזכירה זו, אין לייחס את הזכירה למדת הדין בלבד.

לכן מוכרחים אנו לפרש שיש כאן חידוש גדול: הזכירה באה ממדת הדין עצמה, שנהפכה לרחמים. ולאחר שהוצרכו לפרש כך כאן, מסתבר שגם בפסוק "ויאמר ה' אמחה" הפירוש הוא על דרך זה.

ועדיין אפשר לשאול: בשלמא הפיכת מדת הרחמים לדין היא מציאות (רשעתן של דור המבול הפכה מדת הרחמים לדין). אבל הפיכת דין לרחמים תלוי בתפלת הצדיקים, ואם כן מדוע הי' צורך בריבוי תפלה עד שתיהפך מדת הדין לרחמים?

והביאור:

זכירת נח היתה ההתחלה של הברית שכרת ה' עם נח, כריתת ברית ששללה את האפשרות של מבול נוסף בעתיד. לכן לא די בכך שזכירה זו תבא מצד מדת הרחמים (כי אז הי' פירושו של דבר שמדת הדין מצד עצמה נותנת מקום למבול), אלא מדת הדין עצמה היתה חייבת להיהפך לרחמים.

שם: ורשעתן של רשעים הופכת מדת הרחמים למדת הדין

רש"י לא הקדים והביא את פירושו על הכתוב (בראשית ו, ג) "ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם" - משני טעמים:

א. רש"י מפרש שם "עד ק"כ שנה אארץ אפי", וזה שייך (גם) למדת הרחמים.
 ב. בפסוק זה עדיין לא הוחלט על העונש (המכול) בפועל. ועל דרך מה שנאמר
 (בראשית ד, ט) "ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך", שהוא התחלת הדיבור בלבד,
 קודם אמירת העונש (ואדרבה: לפי רש"י שם - "בדברי נחת אולי ישוב" -
 קשורה אמירה זו במדת הרחמים), ובעונש בפועל נאמר "ויאמר" סתם. ודוחק.
 וצריך עיון מבראשית ה, כט: "אשר אררה ה'".
 וראה לעיל.

שם: שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' למחה

בפסוק שם נאמר "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו' וינחם ה' כי עשה את
 האדם בארץ וגו' ויאמר ה' אמחה", ורש"י מביא רק "וירא" ו"ויאמר", ומדלג על
 "וינחם".

וטעמו ונימוקו עמו: לפי הפירוש הראשון ברש"י שם - "נחמה היתה לפניו
 שבראו בתחתונים, שאילו הי' מן העליונים הי' ממרידן" - הרי זה שייך למדת
 הרחמים; וגם לפירוש השני - "נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת
 הדין" - הרי יש כאן חרטה על הנהגה של "ה" (רחמים).

ח, ו

ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את חלון התבה אשר עשה

את חלון התיבה אשר עשה: לנהל, ולא זה פתח המיזנה העשוי לניאה וליאה.

המפרשים הקשו: על הפסוק "צהר תעשה לתיבה" (לעיל ו, טז) הביא רש"י
 שני פירושים - "חלון" ו"אבן טובה" - ואילו כאן מתעלם הוא כליל מן הפירוש
 השני?

ויש לומר:

לפי הפירוש הראשון קשה יתור המלים "אשר עשה", שהרי כבר למדנו לעיל
 שנח נצטווה לעשות חלון, ואם כן הי' די באמרו "ויפתח נח את חלון התיבה".
 לכן הוצרך רש"י לפרש שנכתבו כדי שלא לטעות שהכוונה לפתח התיבה. ואילו
 לפירוש השני מובן חאליו מדוע מוסיף הכתוב מלים אלו, שהרי נח לא נצטווה על
 עשיית חלון והוא עשאו מדעת עצמו.